

Грошовенко О.П.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Кондратюк Т.Г.,
студентка магістратури
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ

На сьогодні в Україні триває процес реформування освітньої системи, спрямований на розвиток та набуття особистістю якісних здатностей, приведення вітчизняних критеріїв та стандартів освіти у відповідність до європейських вимог.

Перехід на 12-річне навчання, запровадження Державного стандарту початкової загальної освіти, надає змогу поглянути по-новому на роль і місце початкової ланки освіти. За Державним стандартом, метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Ґрунтуючись на принципах цінності дитинства, радості пізнання, розвитку особистості, безпеки Державний стандарт серед основних підходів визначає – компетентнісний.

Дослідження теоретико-методологічних засад компетентнісного підходу здійснювали науковці В.Байденко, Н.Бібік, Е.Зеєр, І.Зимня, А.Маркова, О.Овчарук, В.Петрук, О.Пометун, С.Раков, М.Розов, О.Савченко, Г.Тарасенко, А.Хуторський; впровадженню цього підходу у професійну підготовку фахівців значну увагу приділили А.Алексюк, В.Бондар, Н.Дем'яненко, В.Євдокимов, А.Капська, С.Козак, М.Лазарєв, О.Мармоза, Л.Нічуговська, В.Олійник, О.Романовський, В.Сидоренко, Т.Сорочан; шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі розроблялися Б.Гершунським, Б.Ельконіним,

Н.Кузьміною, А.Марковою, В.Сериковим, В.Шадриковим, С.Шишовим; окремі проблеми компетентнісного підходу у системі вищої освіти розглядалися у роботах І.Бабіна, П.Бачинського, О.Грошовенко, Л.Коваль, Я.Кодлюк, О.Локшиної, Н.Нагорної, С.Ніколаєнко, О.Овчарук, Л.Пильгун, І.Родигіна, О.Садівник, С.Сисоєвої, О.Ситник, Г.Терещук, Н.Фоменко та ін. Аналізуючи наукову літературу, ми прийшли до висновку, що у професійній педагогіці немає однотайного підходу до розуміння поняття “компетентнісний підхід в освіті”. Різні автори вкладають різний зміст у це поняття. Так, наприклад, Г. Селевко компетентнісний підхід розуміє як поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок, створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність дитини до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору. Інші автори під компетентнісним підходом розуміють навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних. На нашу думку, компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв досвіду діяльності та творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до вирішення поставлених завдань та проблем. Відтак, з впевненістю можемо говорити, що компетентнісний підхід зміщує акценти з процесу нагромадження знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних ситуаціях.

За новим Державним стандартом навчання у початковій школі має будуватися на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи). Це вимагає від учителя усвідомлення автентичності освітньої галузі “Природознавство” та окреслення чітких вимог щодо методики його викладання.

Так, навчальний предмет «Природознавство» має свої дидактичні особливості. Це курс, що містить систему узагальнених знань про природу, в доступній формі знайомить учнів з предметами та явищами природи, розкриває

зв'язки між окремими явищами, допомагає пізнати закономірності розвитку навколишнього світу. Основне завдання курсу – формування в учнів початкових класів цілісної картини світу, яка має поступово поглиблюватися, створюючи базу для подальшого навчання в основній школі. Вивчення природознавства в початковій школі передбачає формування умінь аналізувати об'єкти природи, умінь порівнювати їх, виділяти істотні ознаки та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у природі, класифікувати об'єкти природи, аналізувати їх. Природничою освітньою галуззю передбачено формування ціннісних орієнтацій щодо цілісності й різноманітності природи, ефективної, безпечної і природоохоронної поведінки у доквіллі, формування наукового мислення. Вивчення природознавства має відбуватись на компетентнісній основі з елементами завдань дослідницького або практико-перетворювального характеру. Тобто, на уроці природознавства дитина має засвоїти таке знання, яке їй конче необхідне у житті, у ситуаціях відмінних від навчальних. Так, часто у житті ми стикаємось із завданнями, коли необхідно зробити прості, але вкрай необхідні речі: пересадити кущ, озеленити підвіконня, визначити сторони горизонту, знайти на карті потрібний об'єкт, чи просто – зібрати речі для подорожі.

Усе це компетентності, яких діти набувають у процесі вивчення природознавства. Науковий фонд є свідченням особливого інтересу до цієї проблеми. Усе більше науковці схиляються до думки, що завдання початкової школи – не стільки дати знання, а підготувати дитину до життя, яка розуміє і знає свою роль у суспільстві, вміє творчо використовувати здобуті знання на практиці.

Предметна природознавча компетентність – особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин “людина-природа”. Таким чином, аналіз наукової літератури з проблеми та практичного досвіду творчо працюючих вчителів початкових класів довів, що формування природничої компетентності школярів молодших класів на уроках природознавства відбувається більш

успішно, якщо забезпечити такі педагогічні умови: проблемне навчання, що активізує пізнавальні інтереси молодших школярів; навчальні ігри еколого-естетичної спрямованості; інтегровані уроки, що сприяють формуванню предметних і міжпредметних ключових компетентностей.

Теорія проблемного навчання проголошує тезу про необхідність стимуляції творчої діяльності учня та надання йому допомоги у процесі дослідної діяльності та визначає засоби реалізації через формування та викладення учбового матеріалу спеціальним чином. Основу теорії складає ідея використання творчої діяльності учня шляхом постановки проблемних завдань. Навчальний процес у початкових класах активізується за рахунок більшого інтересу з боку учнів – проблемне навчання перетворюється в удосконалення методики викладання та структури навчального матеріалу.

Робота за всіма напрямками формування природознавчої компетенції молодших школярів вдало поєднуються у грі. Це визначається можливостями гри в розвитку емоційної й пізнавальної сфер дитини. Ігри розвивають спостережливість, розширюють коло сприйняття естетично цінних об'єктів природи, сприяють формуванню в дітей потреби у спілкуванні з природою.

Специфіка навчального предмета природознавство, що містить у собі відомості з географії, біології робить його одним з найбільш припустимих для інтегрування. В основі інтегрованих уроків – близькість змісту основних тем різних предметів і їх логічного взаємозв'язку. Наприклад, нами було виділені можливі поєднання (сполучення) таких предметів: природознавство та математика, читання, образотворче мистецтво та трудове навчання. Вибір форми навчання теж має неабиякий вплив на його результативність. Про це неодноразово говорив видатний український педагог В.О. Сухомлинський. Так, В.Сухомлинський обстоював гармонійне поєднання різних організаційних форм навчання, радив вчителям початкових класів не обмежуватися тільки уроком. «Можливо, – писав він, – все те, що приходить до розуму і серця дитини з книжок, з підручника, саме й приходить лише тому, що поряд з книжкою – навколишній світ». Він доводив, що читання «книги природи» під

час екскурсій, подорожей повинно бути не звичайним сприйманням картин і образів природи, а початком активного мислення, теоретичного пізнання світу. У своїх працях В.Сухомлинський розкриває різні джерела розумового розвитку дітей. Але найголовнішим із них вважає природу, оскільки краса природи загострює сприймання і пробуджує мислення дітей, визначає здатність до рефлексії. Пусковим механізмом рефлексії вчений вважає існування вираженої потреби дитини у пізнавальній активності, аналізі самої себе, а відтак – з пошуковою спрямованістю поведінки; ситуаціями, що активізують рефлексивні процеси, конкретизують загальне вміння рефлексувати у вигляді сукупності конкретних умінь: здійснювання контролю власних дій, у тому числі й розумових, контролі логіки розгортання своїх думок, міркувань через пошук смислів, здатності бачити невідоме у відомому, в звичному - незвичне, в очевидному - незвичне. «Думка дитини виявляється у її активному ставленні до навколишнього середовища» [3,с.23].

Основними методами навчальної роботи, на яких наполягав видатний педагог були: навчання в зелених класах, складання книжок-картинок про природу, подорожі у природу, проведення уроків мислення, використання і розв'язування задач із живого задачника, навчання у кімнаті казки, острів чудес, куточок краси, використання в духовному житті пісні, книжки, проведення свят матері, троянд, польових квітів, праця в Саду Матері, написання дітьми оповідань, казок. Природничі інтереси педагога були різнобічними: екскурсії в природу, уроки під небом голубим, складання та аналіз казок про предмети та явища довкілля. Найголовнішим завдання, якому підпорядковані всі інші, вчений вважав розвиток у дитини здатності до рефлексії, вміння критично оцінювати свою поведінку з урахуванням можливих наслідків для інших людей і для себе.

Педагогічна спадщина В.Сухомлинського дає можливість сучасному вчителю реалізувати завдання сучасної освіти не перевантажуючи маленького учня. Уроки природознавства вимагають, щоб знання були не тільки метою, але і засобом, інструментом, знаряддям, за допомогою яких формується природознавча компетентність учня початкової школи. Важливим для

оптимальної організації процесу навчання та виховання великий гуманіст вважав: всебічне вивчення особистісних і навчальних особливостей дитини, поєднання ситуативної і перспективної мотивації учіння, залучення життєвого досвіду дітей. Основними принципами побудови уроку педагог вважав: - поєднання, об'єднання, злиття роботи, що її виконують учні, з первинним емоційним сприйняттям знань, з їх поглибленням, розвитком; - залучення учнів до визначення мети роботи, діалогу, ігрових ситуацій, драматизації й імпровізації, парної та групової роботи, рефлексивних суджень тощо; - оновлення навчального середовища класу, оптимізацію у межах системи і окремого уроку кількості і тривалості вправ для індивідуальної роботи учнів. Саме діяльнісний підхід, на думку вченого, стає основною формування якості, що визначена в наш час в Державному стандарті як предметна природознавча компетентність.

Отже, педагогічну спадщину В.Сухомлинського без перебільшення можна назвати універсальною щодо широти охоплення і дієвості розвитку маленької особистості. Глибоко психологічна, гуманістична суть педагогічної системи великого педагога-гуманіста є її глобальною характеристикою.

Література:

1. Вашуленко М. Літературна творчість В.О.Сухомлинського в нових підручниках для початкової школи / М.Вашуленко // Бібліотечка вчителя - 2003.- № 5. С.3.
2. Дубасенюк О.А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 114 с.
3. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія. – До-нецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
5. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологи. – 2004. – № 5. – С.3-11.

6. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С.266-268.
7. Савчено О. Грані дидактичної системи В.О.Сухомлинського / О.Я.Савченко // Початкова школа – 1993. - №10.-С.16.
8. Селевко Г. Компетентности и их классификация // Народное образование. – 2004. – №4. – С.138-143.
9. Сухомлинський В. Всі добрі люди – одна сім'я: [збірка творів] / Василь Сухомлинський ; мал. О. Макієвої. – Х.: ВД «Школа», 2014. – 160 с.
10. Сухомлинський В.О. Гармонія трьох начал // Вибрані твори: У 5т. Т.5. – С.569-578.

Грошовенко О.П.,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Кондратюк Т.Г.,
*студентка магістратури
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

У статті порушено проблему формування природознавчої компетентності молодших школярів, необхідності стимуляції творчої діяльності учня та надання йому допомоги у процесі активної діяльності. Пріоритетним підходом природничої освіти визначено компетентнісний та обґрунтовано його безперечну перевагу над традиційним та інноваційними підходами. Природознавчу компетентність розглянуто з позиції інтегративного підходу та обґрунтовано методичні умови формування предметної компетентності учнів. Педагогічну спадщину В.Сухомлинського визнано універсальною щодо широти охоплення і дієвості розвитку молодшого школяра у контексті формування природознавчої компетентності.

Ключові слова: предметна компетентність, природознавство, компетенції, методичні умови, організація навчання.

Грошовенко О.П.,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры дошкольного и начального образования
Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

Кондратюк Т.Г.,
студентка магистратуры
Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ЕСТЕСТВОЗНАНИИ

В статье затронута проблема формирования естественнонаучной компетентности младших школьников, необходимости стимуляции творческой деятельности ученика и оказания ему помощи в процессе активной деятельности. Приоритетным подходом естественнонаучного образования определено компетентностный и обоснованно его неоспоримое преимущество над традиционным и инновационным подходам. Природоведческую компетентность рассмотрено с позиции интегративного подхода и обоснованы методические условия формирования предметной компетентности учащихся. Педагогическое наследие В. Сухомлинского признано универсальным по широте охвата и действенности развития младшего школьника в контексте формирования естественнонаучной компетентности.

Ключевые слова: предметная компетентность, естествознание, компетенции, методические условия, организация обучения.

Hroshovenko O.P.,
candidate of pedagogical sciences, associate professor,

*Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education
Vinnytsia State Pedagogical University
the name of Mikhail Kotsyubynsky*

*Kondratyuk TG,
magistracy student
Vinnytsia State Pedagogical University
the name of Mikhail Kotsyubynsky*

A COMPETENT APPROACH TO NATURAL SCIENCES

The article touches upon the problem of forming the natural science competence of junior schoolchildren, the need to stimulate the creative activity of the student and to assist him in the process of active work. The priority approach of natural science education defines competently and reasonably its undeniable advantage over traditional and innovative approaches. Environmental science competence is considered from the position of an integrative approach and methodological conditions for the formation of subject competence of students are substantiated. V. Sukhomlinsky's pedagogical heritage is recognized as universal in terms of the breadth and effectiveness of the development of a junior schoolchild in the context of the formation of natural scientific competence.

Key words: subject competence, natural sciences, competence, methodological conditions, organization of training.